

Studia Librettologiczne i Operologiczne

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina

tom

01

Autorzy

Joanna Frużyńska
Małgorzata Kosacka
Małgorzata Sokołowicz
Anna Igielska
Małgorzata Lisecka
Adriana Pogoda-Kołodziejak
Nina Oborska
Alicja Gronau-Osińska
Dorota Brolik-Bekrycht
Monika Pawelec-Skurzyńska

Studia Librettologiczne i Operologiczne

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina

tom 01

Redakcja naukowa
Agnieszka Muszyńska-Andrejczyk

Warszawa 2019

Spis treści

Contents

4	Przedmowa Preface	100	Małgorzata Lisecka O motywach przewodnich w partiach orkiestrowych Toski On the Leitmotifs in Orchestral Parts of <i>Tosca</i>
12	Joanna Frużyńska Opery Mozarta w wersji dla dzieci: Papageno, czyli bajka o zaczarowanym flecie i Mozart alla turca. Transformacje spektaklu operowego wobec tradycji literatury dziecięcej Mozart's Operas Adapted for Children: <i>Papageno, czyli bajka o zaczarowanym flecie</i> and <i>Mozart alla turca</i> . Transformations of the opera performance versus the tradition of children's literature	120	Adriana Pogoda-Kołodziejak Chryścianizm niemiecki w operze Hansa Pfitznera Das Christelflein German Christianity in Hans Pfitzner's <i>Das Christelflein</i>
30	Małgorzata Kosacka Emanuel Schikaneder – Wolfgang Amadeusz Mozart – Bożena Bujnicka: wokół Czarodziejskiego fletu – O Królestwie Dnia i Nocy oraz zaczarowanych instrumentach Emanuel Schikaneder – Wolfgang Amadeus Mozart – Bożena Bujnicka: Around <i>The Magic Flute – About the Kingdom of Day and Night and enchanted instruments</i>	132	Nina Oborska Obcy – inny? Odmienny – dziki? Cezary Tomaszewski w odpowiedzi na współczesność. Arcytrudno dojechać na Bródno – opera egzotyczna <i>Arcytrudno dojechać na Bródno</i> – an exotic opera by Cezary Tomaszewski as a response to the contemporary reality
42	Małgorzata Sokołowicz „Trylogia święta” – misterium czy „krotochwilka”? Libretto L'Enfance du Christ [Dzieciństwa Chrystusa] Hectora Berlioza A “Saint Trilogy” – a Mystery Play or a “Little Farce”? The Libretto of <i>L'Enfance du Christ [The Childhood of Jesus Christ]</i> by Hector Berlioz	144	Alicja Gronau-Osińska Od libretta do muzyki. Multidram – analiza odkompozytorska From Libretto to Music. <i>Multidram</i> – a Composer's Analysis
58	Małgorzata Sokołowicz Przekład Dzieciństwa Chrystusa Hectora Berlioza na język polski Polish Translation of Hector Berlioz's <i>L'Enfance du Christ</i>	162	Dorota Brolik-Bekrycht Kształtowanie interpretacji wykonawczej a spektrum współczesnych uwarunkowań Development of a performer's interpretation and the spectrum of contemporary determinants
76	Anna Igielska Narodziny walca z ducha komedii. Wpływ księżycy Normana Jewisona The Birth of Waltz from the Spirit of Comedy. <i>Moonstruck</i> by Norman Jewison	180	Monika Pawelec-Skurzyńska Wykorzystanie dzieła operowego podczas lekcji języka obcego – przegląd wybranych materiałów i propozycje stworzenia nowych Usage of Opera Pieces for a Foreign Language Classes – Review of Selected Materials and Proposals for the Creation of New Ones
		194	Monika Pawelec-Skurzyńska Załącznik do artykułu pt. „Wykorzystanie dzieła operowego podczas lekcji języka obcego – przegląd wybranych materiałów i propozycje stworzenia nowych” Annex to the article <i>Usage of Opera Pieces for a Foreign Language Classes – Review of Selected Materials and Proposals for the Creation of New Ones</i>

Przedmowa

Z wielką radością oddaję w ręce Czytelników pierwszy tom serii „Studiów Libretologicznych i Operologicznych”. Pomysł zrodził się z potrzeby dalszego rozwijania obecnej już w nauce polskiej refleksji nad operą oraz tymi formami, w których połączenie muzyki ze słowem i obrazem scenicznym pozwala na dokonywanie wieloaspektowych interpretacji¹. Dlatego też w 2018 roku, w ramach organizacyjnych Wydziału Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina, powstała – z mojej inspiracji – Pracownia Badań Libretologicznych i Operologicznych zrzeszająca osoby w szczególny sposób zainteresowane bogatą i różnorodną materią powiązaną z teatrem muzycznym.

Pisząc o operze, nie sposób pominąć tekst, jego znaczenia, konotacje, interdyscyplinarne odniesienia. Ponadto sam fakt współistnienia w jednym dziele tak wielu składowych – muzyki, słowa, sztuk plastycznych, gestu scenicznego, reżyserskich koncepcji interpretacyjnych – pozwala otworzyć się na różne kierunki analizy, a wręcz do tego prowokuje. Szczególnie zajmująca jest problematyka aspektu słownego, często marginalizowanego lub sprowadzanego do roli mało znaczącej lub mało wartościowej składowej. Libretto przez lata uważano za *minorum gentium*: element dzieła operowego konieczny do dopełnienia formy, jednak pełniący funkcję podrzędną, służebną wobec tekstu muzycznego. Tymczasem libretto można i warto rozpatrywać z wielu stron: jego źródeł literackich oraz tworzącej się w ten sposób sieci odniesień, współzależności i dopełnień; mechanizmów tworzenia libretta i konstrukcji rzutujących na kształt dramaturgiczny całości dzieła; odniesień do innych tekstów i elementów kultury w czasach współczesnych powstałym dziełom, jak i w interpretacjach teraźniejszych; problematyki

¹ Zob. np. badania M. Bristigera, B. Pocięja, Z. Lissy, M. Jabłońskiego, J. Mianowskiego, J. Opalskiego, K. Górskiego czy prowadzone z pozycji literaturoznawczej prace M. Głowińskiego i A. Hejmeja, a także liczne publikacje badaczy związanych m.in. z Instytutem Muzykologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Centrum Badań nad Teatrem Muzycznym uAM z ostatnich lat (*Opera wobec historii*, red. R.D. Golianek, P. Urbański, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012; *Horyzonty opery*, red. D. Ratajczakowa, K. Lisiecka, Wydawnictwo PTPN, Poznań 2012; „Natchnienia poety i muzyka żenić się z sobą powinny?” *Studia i szkice o libretcie*, red. E. Nowicka, A. Borkowska-Rychlewska, Wydawnictwo PTPN, Poznań 2013; *Operowy kontrapunkt. Libretto w Europie Środkowej i Wschodniej*, red. K. Lisiecka, B. Judkowiak, Wydawnictwo PTPN, Poznań 2014; *Libretto i przekład*, red. E. Nowicka, A. Borkowska-Rychlewska, Wydawnictwo PTPN, Poznań 2015; A. Borkowska-Rychlewska, E. Nowicka, *Opery Verdiego w polskich XIX-wiecznych przekładach*, Wydawnictwo PTPN, Poznań 2016; *Opera w kulturze*, red. M. Sokalska, Avalon, Kraków 2016).

przekładu tekstów librett i sposobów funkcjonowania tegoż przekładu w kulturze muzycznej naszego kraju². Zarysowuje się także potrzeba powstawania przekładów librett do tej pory nie tłumaczonych, a także nowych przekładów i odniesień do tłumaczeń już istniejących. Dlatego ten i każdy kolejny tom zawierać będzie dwujęzyczne wydanie libretta: krytyczne opracowanie tekstu oryginalnego opatrzone polskim przekładem.

Pierwszy tom ma za zadanie wytyczyć różne ścieżki, którymi mogą podążać dalsze badania i refleksje, kontynuowane w ramach niniejszego projektu wydawniczego, stąd dość duża różnorodność publikowanych tekstów. Tom otwierają dwa artykuły powiązane wspólną myślą, omawiające adaptacje oper Mozarta na potrzeby widowni dziecięcej. Joanna Frużyńska przygląda się adaptacji *Czarodziejskiego fletu* oraz *Uprawdzenia z seraju*, odnosząc zabiegi narracyjne dokonane przez opracowujących Mozartowskie opery do tradycji literatury dziecięcej i przedstawiając zastosowane strategie adaptacyjne. W drugim z artykułów Małgorzata Kosacka, porównując tekst libretta *Czarodziejskiego fletu* z przekładem i opracowaniem opery przez Agnieszkę Kłopotką na potrzeby spektaklu Bożeny Bujnickiej *O Królestwie Dnia i Nocy oraz zaczarowanych instrumentach*, stara się zdefiniować odrębną tożsamość sceniczną adaptacji oraz udowodnić tezę o uniwersalności klasyki operowej, której przekaz niesie wartości istotne także dla twórców i odbiorców XXI wieku. Co ciekawe, wszystkie adaptacje łączą wprowadzenie narracji auktorialnej, która w adaptacji dla dzieci stanowi substytut recytatywów popychających akcję do przodu.

Kolejny artykuł, podobnie jak poprzednie, również jest napisany z pozycji literaturoznawczej i zawiera analizę libretta *Dzieciństwa Chrystusa* Hektora Berlioz. Podjęcie się przez kompozytora także funkcji librecisty nadaje tekstowi szczególny, osobisty charakter. Autorka artykułu, Małgorzata Sokołowicz, odnajduje w tekście cechy estetyki romantycznej, a także przedstawia Czytelnikowi pierwszy polski przekład *Dzieciństwa Chrystusa* z opracowaniem krytycznym oryginalnego libretta.

Dwóch opracowań doczekał się ostatni wielki włoski kompozytor operowy, Giacomo Puccini. Filmoznawcza analiza Anny Igielskiej odnosi się do słynnego walca Musetty z *Cyganerii* i sposobu jego funkcjonowania w filmie *Wpływ księżycy* Normana Jewisona. Autorka wnikliwie omawia wprowadzenie Pucciniowskiego tematu w tkankę fabularną oraz dramatyczne i genologiczne implikacje, jakie wynikają ze sposobu użycia walca Musetty w filmie Jewisona. Zaś muzykolog i li-

² Istotną publikacją z uwagi na jej walory bibliograficzne oraz część poświęconą wyłącznie tekstem dramatycznym, w tym librettom, jest książka *Od Dantego do Fo. Włoska poezja i dramat w Polsce (od XVI do XXI wieku)* autorstwa M. Gurgul, J. Miszańskiej, M. Surmy-Gawłowskiej i M. Woźniak, Collegium Columbinum, Kraków 2007.

teraturoznawca Małgorzata Lisecka, na podstawie analizy przykładów z drugiego aktu *Toski*, pokazuje sposób, w jaki interpretacja struktury i funkcji danego motywu muzycznego prowadzi Pucciniego do poszukiwania narzędzi do budowania dramaturgii sceny, dzięki czemu zastosowanie motywów wykracza poza funkcję reminiscencyjną czy ilustracyjną.

Obszar kultury niemieckojęzycznej, prócz wspomnianych wyżej artykułów na temat Mozarta, reprezentuje tekst Adrianę Pogody-Kołodziejak, w którym możemy przyjrzeć się postaci Hansa Pfiznera. Na przykładzie jego opery *Das Christelflein* autorka charakteryzuje pseudoreligijny ruch rozwijający się na początku XX wieku: chrześcijaństwo niemieckie. W *Das Christelflein* dostrzegamy realizację idei połączenia chrześcijaństwa z elementami ideologii volkistowskiej i neopoganizmu.

Z okazji upływającego właśnie Roku Moniuszkowskiego publiczność miała okazję wysłuchać znanych, a także mniej znanych dzieł tego kompozytora. Do tych ostatnich możemy zaliczyć operę *Paria*³, która stała się dla Cezarego Tomaszewskiego – reżysera, choreografa i performerera – inspiracją do stworzenia własnej opery egzotycznej *Arcytrudno dojechać na Bródno*. Nina Oborska przedstawia intertekstualne powiązania między operą Tomaszewskiego a innymi tekstami kultury, dowodząc, że opera może być medium komunikacji uniwersalnych treści kulturowych.

Pozostając w konwencji łączenia tego, co dawniejsze z tym, co nowe, w kolejnym artykule tomu sam twórca dzieła wypowiada się na temat jego powstawania. O *Multidramie do słów własnych*, procesie tworzenia utworu i tekstu libretta opowiedziała Alicja Gronau-Osińska. Przedstawione zostały inspiracje będące podstawą procesu twórczego, a więc od strony literackiej konwencja komedii dell'arte, od strony kompozytorskiej zaś techniki motta i motywu, motywów charakteryzujących i działań improwizacyjnych.

Opinię praktyka poznamy także w kolejnym artykule. Dorota Brolik-Bekrycht, pianistka, kameralistka i kompozytorka, przyjrzała się pojęciu interpretacji wykonawczej. Uwagi autorki skierowane są zarówno do śpiewaków, jak i instrumentalistów; uwzględniają różne możliwości wzajemnej inspiracji, współzależność wykonawców i korzyści płynące z rozwijania ciekawej interpretacji. Polem analizy są przykłady z arii Belliniego oraz twórczości własnej artystki.

3 Warto w tym miejscu nadmienić, że Moniuszkowską operę *Paria* pokazano w wersji koncertowej oraz – nietypowo – we włoskiej wersji językowej z epoki, 10 kwietnia 2019 roku w ramach wydarzenia towarzyszącego 23. Wielkanocnemu Festiwalowi Ludwiga van Beethovena oraz w ramach cyklu „Nieznane opery znanych twórców” w auli uAM 12 kwietnia 2019 roku. Solistami, Orkiestrą Filharmonii Poznańskiej i Chórem Filharmonii Narodowej dyrygował Łukasz Borowicz. Nagranie opery *Paria* ukaże się w wytwórni fonograficznej Dux w 2019 roku.

Opera jest bogatym źródłem inspiracji, a możliwości jej wykorzystania są szerokie. Kolejnym obszarem, w którym dzieło operowe może twórczo zaistnieć, okazuje się glottodydaktyka. Autorka ostatniego z artykułów, Monika Pawelec-Skurzyńska, przedstawia możliwości wykorzystania fragmentów dzieł operowych w nauczaniu języka polskiego jako obcego, a także języka rosyjskiego i włoskiego. Interesującym załącznikiem są propozycje ćwiczeń na różnych poziomach językowych z wykorzystaniem materiałów bezpośrednio i pośrednio związanych z operą.

Bogactwo analiz i perspektyw – literaturoznawczej, muzykologicznej, filmoznawczej, teatrologicznej, wykonawczej, odkompozytorskiej czy pedagogicznej – wskazuje na możliwość podążania różnymi ścieżkami w oglądzie dzieła operowego i innych form uwzględniających koegzystencję muzyki i słowa. Liczę na to, że ten pierwszy tom „Studiów Librettologicznych i Operologicznych”, jego formuła, proponowane zagadnienia i tematy staną się interesującym i potrzebnym przyczynkiem do dalszych badań.

Agnieszka Muszyńska-Andrejczyk

Preface

It is with great joy that I present to our Readers the first volume in our series “Librettology and Opera Studies.” The series was born out of the need to develop in Poland the already existing research and publishing activity related to opera studies and to forms which combine music, words and stage image, thus encouraging various approaches and interpretations⁴. For this reason, in 2018 I set up a Librettology and Opera Research Studio, which is part of the Department of Composition, Conducting and Theory of Music at the Fryderyk Chopin University of Music in Warsaw. The Studio brings together scholars and researchers who focus in particular on the rich and varied field of music theatre studies.

No study of the opera can be complete without discussing the text – its meanings, connotations, and interdisciplinary aspects. The very fact of so many components – music, words, the graphic arts, stage gestures, director’s concepts for interpretation – coexisting and interacting within one work, facilitates or even provokes an opening up to various directions in our academic analyses. Of special interest is the verbal aspect of the opera, frequently marginalised and reduced to the role of a component of little value and significance. For many years, the libretto was considered a *minorum gentium*; an element necessary for the operatic form to be complete, but performing a subsidiary function and ancillary in relation to the music. The truth is, however, that libretto studies can and should also be multi-layered. We should examine its literary sources and the network of references, interrelations and mutually complementary elements; the mechanisms of libretto writing and construction, which have a bearing on the

4 Cf e.g. research by M. Bristiger, B. Pocięj, Z. Lissa, M. Jabłoński, J. Mianowski, J. Opalski, K. Górski, or – from the perspective of literary studies – by M. Głowiński and A. Hejmej, as well as numerous recent publications by scholars associated with, among others, the Institute of Musicology of the Adam Mickiewicz University in Poznań and the Centre for Research into Music Theatre at the same university (*Opera wobec historii [Opera and History]*, eds R.D. Goliańek, P. Urbański, publ. Adam Marszałek, Toruń 2012; *Horyzonty opery [Horizons of the Opera]*, eds D. Ratajczakowa, K. Lisiecka, PTPN, Poznań 2012; „Natchnienia poety i muzyka żenić się z sobą powinny.” *Studia i szkice o librecie [“A Poet’s Inspirations Need Be Coupled with Music.” Studies and Sketches on the Libretto]*, eds E. Nowicka, A. Borkowska-Rychlewska, PTPN, Poznań 2013; *Operowy kontrapunkt. Libretto w Europie Środkowej i Wschodniej [An Operatic Counterpoint. The Libretto in Central and Eastern Europe]*, eds K. Lisiecka, B. Judkowiak, PTPN, Poznań 2014; *Libretto i przekład [Translating Libretti]*, eds E. Nowicka, A. Borkowska-Rychlewska, PTPN, Poznań 2015; A. Borkowska-Rychlewska, E. Nowicka, *Opery Verdiego w polskich XIX-wiecznych przekładach [Verdi’s Operas in 19th-Century Polish Translations]*, PTPN, Poznań 2016; *Opera w kulturze [Opera in Culture]*, ed. M. Sokalska, Avalon, Kraków 2016).

dramatic structure of the whole work; references to other texts and elements of culture, both contemporary with the given work and belonging to our own day; problems of libretto translation and the functioning of such translations in the music culture of our country⁵. There is also a deep-felt need to translate previously untranslated librettos, prepare new translations and discuss the existing ones. For this reason, this and each of the following volumes in our series comprises a bilingual edition of the libretto, that is, a critical edition of the original text complete with a Polish translation.

Volume One is thus mapping out the various directions for future research and publications, which will be continued in our series. Hence the considerable diversity of texts contained in this volume. It opens with two papers dedicated to adaptations of Mozart’s operas for a child audience. Joanna Frużyńska discusses the productions of *The Magic Flute* and *Die Entführung aus dem Serail*, relating the narrative devices applied by the adaptation authors to the traditions of children’s literature, and presenting the adaptive strategies which they apply. In the other paper, Małgorzata Kosacka compares the libretto text of *The Magic Flute* to its translation and adaptation created by Agnieszka Kłopocka for the needs of Bożena Bujnicka’s spectacle entitled *About the Kingdom of Day and Night, and the Magic Instruments*. The researcher attempts to define the original stage identity of this adaptation and to prove the thesis that the opera classics are universal and carry a message relevant to both the 21st-century artists and their audiences. Interestingly, all these adaptations apply authorial narrative, which in a children’s version substitute for the recitatives that move the action forward.

Another article written from the point of view of literary studies like the former two provides an analysis of the libretto of Hector Berlioz’s *L’Enfance du Christ*. In this case, the fact that the composer also acted as his own librettist endows the text with a particularly personal character. The author of the paper, Małgorzata Sokołowicz, points out elements of the Romantic aesthetics in the libretto and presents the Readers with the first ever Polish translation of *L’Enfance du Christ*, along with a critical edition of the original libretto.

Two articles are dedicated to Italy’s last great opera composer, Giacomo Puccini. Anna Igielska’s paper deals with the famous *Musetta’s Waltz* from *La Bohème* from the perspective of film studies. Igielska discusses the waltz’s functions in Norman Jewison’s movie *Moonstruck*. The author makes insightful observations

5 A publication of major importance because of its bibliography and a separate section dedicated exclusively to dramatic texts, including libretti, is the book *Od Dante’go do Fo. Włoska poezja i dramat w Polsce (od XVI do XXI wieku) [From Dante to Fo. Italian Poetry and Drama in Poland (the 16th–21st Centuries)]* by M. Gurgul, J. Miszańska, M. Surma-Gawłowska and M. Woźniak, Collegium Columbinum, Kraków 2007.

concerning the way in which Puccini's theme becomes part of the plot, as well as the dramatic-genological implications of the way this waltz is used in the film. Małgorzata Lisecka, musicologist and literary scholar, analyses – on selected examples from *Tosca*, Act Two – how the interpretation of the structure and functions of a given music theme determined the way Puccini shaped the dramaturgy of the given scene, which endows the music motifs with a role going beyond a mere reminiscence or illustration.

German-language culture is the subject – apart from the above-mentioned papers on Mozart's operas – of Adriana Pogoda-Kołodziejak's text concerning the figure of Hans Pfizner. The author uses his opera *Das Christelflein* to characterise the pseudo-religious movement developing in the early 20th century and known as the German Christianity. *Das Christelflein* is an attempt to combine elements of Christianity with Volkist ideology and Neo-Paganism.

2019 as the Moniuszko Year has occasioned productions of both famous and less familiar works by this composer, including the opera *Paria*⁶, which inspired director, choreographer and performer Cezary Tomaszewski to create his own exotic opera *Arcytrudno dojechać na Bródno* [*It's Exceedingly Hard to Get to Bródno District*]. Nina Oborska presents the intellectual correlations between Tomaszewski's opera and other texts of culture, arguing that the opera can be used as a medium to communicate a universal cultural content and message.

In the same convention of bridging the old and the new, the composer Alicja Gronau-Osińska writes in the next paper about how her own composition came into being. *On Multidram to My Own Words* discussed the process of writing both the music and the libretto text, as well as her inspirations (the literary convention of *commedia dell'arte* and the musical techniques of motto and motif, 'characterising motifs' and improvisation).

Another voice concerning musical practice comes from pianist, chamber musician and composer Dorota Brolik-Bekrycht in her paper on performance as interpretation. Her comments are addressed to both singers and instrumentalists and concern the possibilities of mutual inspiration, the interdependence of the various music performers and the benefits of an inspiring, attractive interpre-

tation. Her analyses are based on examples from Bellini's arias and the author's own works.

The opera is a rich source of creative inspirations in a wide range of disciplines, one of which is glottodidactics. The last paper, by Monika Pawelec-Skurzyńska, discusses the possibility of applying excerpts from operas to teach Polish as a foreign language, as well as Russian and Italian. The paper comprises an interesting annex in the form of exercises for language students on various levels, which use materials directly or indirectly related to the opera.

This wealth of analyses and perspectives – literary, film and theatre studies, musicology, performance practice, composers' reflections on their own works, and pedagogy – demonstrate just how many different approaches can be adopted in the study of the opera and other forms that combine music with words. I hope that this first volume in the series of "Librettology and Opera Studies" – its overall concept, as well as the topics and issues under study – will provide a useful and valuable contribution to further research.

Agnieszka Muszyńska-Andrejczyk
translated by Tomasz Zymer

6 Specifically, Moniuszko's *Paria* was presented in a concert version and in Italian 19th century language version on 10th April 2019 as a fringe event of the 23rd Ludwig van Beethoven Easter Festival, as well as on 12th April 2019 in the cycle "Unknown Operas by Well Known Masters" at the Adam Mickiewicz University Auditorium. The soloists, Poznań Philharmonic Orchestra and Warsaw Philharmonic Choir were conducted by Łukasz Borowicz. A recording of the opera *Paria* will be released by DUX in 2019.

Studia Librettologiczne i Operologiczne 2019, tom 1

Redaktor naukowy | Scientific editor
dr Agnieszka Muszyńska-Andrejczyk

Rada naukowa | Scientific council
Gabriella Biagi Ravenni (Università di Pisa), Didier Francfort (Université de Lorraine),
Pedro Ordoñez Eslava (Universidad de Granada), Joanna Ugniewska-Dobrzańska (Uniwersytet
Warszawski), Katarzyna Grzywka-Kolago (Uniwersytet Warszawski)

Recenzenci | Reviewers
dr hab. Jolanta Dygul; dr hab. Joanna Godlewicz-Adamiec; prof. dr hab. Katarzyna Grzywka-Kolago;
dr hab. Krzysztof Kostrzewa, prof. UR; dr hab. Krzysztof Lipka, prof. em. UMFC;
dr hab. Alina Mądry, prof. UAM; dr hab. Piotr Podlipniak, prof. UAM;
dr hab. Katarzyna Szymańska-Stułka, prof. UMFC; dr hab. Beata Wałęciuk-Dejneka, prof. UPH

Opracowanie redakcyjne | Text editor
dr Monika Pawelec-Skurzyńska

Korekta | Proofreading
Agnieszka Budzicz-Marchlewska

Projekt graficzny, skład i łamanie | Graphic design, typesetting and desktop publishing
Barbara Bugalska

Redaktor prowadzący | Managing editor
Emilia Dudkiewicz

© Autorzy artykułów | Paper authors
© Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina | Chopin University of Music
Warszawa 2019
ISBN 978-83-65990-30-3

UMFC
Uniwersytet Muzyczny
Fryderyka Chopina

Wydawnictwo Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina
chopinuniversitypress.pl
chopinup.pl

Druk i oprawa | Printed and bound by
www.totem.com.pl